

Ο ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

κ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ

Πριν από πενήντα έξι χρόνια ο Παντελής Πρεβελάκης άρχισε τή μεγάλη πνευματική πορεία του, μιá πορεία που έχει μοναδική ένότητα και συνέπεια. Στά 1928, στο νεανικό ποιήμά του *Σιγατιώτες*, που αναφέρεται έμμεσα στη Μικρασιατική Καταστροφή, υπάσχει ο στίχος:

Καλό ή ψυχρή τών άγουρων να θρέρεται απ' τό μύθο.

Μύθος είναι ένα σύνολο από σταθερές αξίες και πίστεις απαραίτητες για τή δημιουργία τρόπου ζωής και πολιτισμού. Στην άρχή αυτή έμεινε πιστός ο Πρεβελάκης ως σήμερα.

Γεννημένος στο Ρέθυμνο και ριζωμένος στην Κρήτη με τις άνεξλείπτες παιδικές και εφηβικές αναμνήσεις του, βρίσκειται πάντα νοερά σ' αυτήν. 'Η Κρήτη, ο βίος και οι αξίες της αποτελούν τόν άξονα τής δημιουργίας του.

'Ηδη στο *Χρονικό μιás Πολιτείας* στά 1938 φαίνεται καθαρά ή κρητοκεντρική αυτή θέση. Δέν πρόκειται απλώς για μιá νοσταλγική αναπόληση του Ρεθύμνου του παλιού καιρού. Είναι κάτι περισσότερο: είναι ή προβολή τής γενέθλιας πόλης με τήν καλοσύνη και τήν άνθρωπιά τών κατοίκων της, είναι δίδαγμα ήθους και εύφους ζωής».

Μέσα στο *Χρονικό* ξαναζεί και ή έξωτερική μορφή τής παλιάς πόλης, που σήμερα δικαίως θεωρείται ως μιá από τics ώραιότερες τής Ελλάδας, έφάμιλλη τής 'Υδρας και τής Κέρκυρας, πραγματική δαση μέσα στο χάος τών έλληνηκών πόλεων. 'Η καλαισθησία του

Πρεβελάκη, όπως γράφει ο ίδιος, τράφηκε από το περιβάλλον αυτό. 'Αλλά στο Χρονικό υπέρχουν και αξιόλογες παρατηρήσεις κοινωνικού και οικονομικού χαρακτήρα, όπως η ανάπτυξη της κρίσης την οποία έφερε η διακοπή των εμπορικών σχέσεων με τη Μικρά 'Ασία και η ύψωση των τελωνειακών φραγμών της Κρητικής Πολιτείας.

Κάθε άλλο λοιπόν παρά «φυγή στο ειδυλλιακό παρελθόν» είναι το Χρονικό του Πρεβελάκη. Σωστότερα θα λέγαμε ότι είναι δικαιοσύνη της μνήμης. Και η μνήμη αποτελεί βασική λειτουργία της ζωής και της τέχνης. Χωρίς αυτήν, η λογοτεχνία θα περιοριζόταν στο επίκαιρο και θα εξομοιωνόταν με κακή δημοσιογραφία.

Όπως ήταν φυσικό, οι αξίες στις οποίες πιστεύει ο Πρεβελάκης κορυφώνονται μέσα στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν η Κρήτη με τον αγώνα κατά των Γερμανών ναζιστών, καταματωμένη και έんどξη, ξαναζούσε το έπος του 'Αρχαδιού. 'Η Παντέρμη Κρήτη, Χρονικό του Σηκίμοϋ τού 86, και η τριλογία του Κρητικού, που κυκλοφόρησαν μετά τον Πόλεμο, δίδουν για πρώτη φορά με πληρότητα και σαφήνεια την ιδεολογία του Πρεβελάκη. 'Η Παντέρμη Κρήτη, αφιερωμένη «στους ήρωες και μάρτυρες τού 1940-44», μιλάει για την Κρήτη τού 1866-69, προβάλλοντας συγχρόνως τη σημασμένη και έρειπωμένη Κρήτη της Κατοχής. «Οι δουλευνάδες» γράφει ο Πρεβελάκης «ιδροκοπούσανε πάνω στ' αποκαΐδια και στις αγριάδες με τ'ό αχ και με τ'ό ανάθεμα για τους σταυρωτήδες τους. 'Ητανε χωριά όπου οι άντρες είχανε ξεκληρίσει ως τόν ύστερο. 'Ητανε κι άλλα τού τ'α παλικάρια τους παραπομπέμεναν άπροσκύνητα στ'α κορφοβούνια.»

Ο κύριος ήρωας τού Κρητικού, ο Κωσταντής Μαρκιαντώνης, μέσα από τ'α γεγονότα τού τέλους τού ΙΘ' και τών άρχών τού Κ' αιώνα, και με τ'η βαθμιαία άπαλλαγή της Κρήτης από τ'ό ζυγό τών πασάδων και τών αγάδων, αντιλαμβάνεται ότι δέν άποτελεί ένα μονωμένο άτομο, αλλά είναι μέλος τού λαού του και άνήκει σ' αυτόν όπως ένα κλαδί άνήκει στο δέντρο του. Γι' αυτό, τ'ό πρώτο μέρος της τριλογίας τιτλοφορείται Τ'ό δέντρο. Στ'α δυό άλλα μέρη, 'Η πρώτη λευτεριά και 'Η πολιτεία, εκφράζεται η έμπειρία από τ'α χρόνια της Κρητικής Πολιτείας και από τους άγώνες τού 'Ελευθερίου Βενιζέλου έναντίον τού δεσποτισμού τού πρίγκιπα Γεωργίου. 'Ενας άλλος

ένδιαφέρων τύπος στον Κρητικό είναι ο δυνατός καλόγερος Μανασής, που εκπροσωπεί την παραδοσιακή θεοκρατική και αντίδουτική νοοτροπία.

Ευρύτεροι προβληματισμοί άπασχολούν τ'ό συγγραφέα στη δεύτερη τριλογία του που άκολούθησε τόν Κρητικό. 'Η όμάδα αυτή μιστορημάτων έχει τόν γενικό τίτλο Οί δρόμοι της δημιουργίας. 'Υπάρχει εδώ μιá αντίστοιχία πρ'ος τ'ό μυθιστόρημα τού Sartre, Les chemins de la liberté, «Οί δρόμοι της έλευθερίας». 'Η διαφορά είναι χαρακτηριστική για τήν ιδεολογική τοποθέτηση τού Πρεβελάκη. Δέν φτάνει νά είναι κανείς έλεύθερος. Πρέπει νά δημιουργεί.

Στ'ό έργο, ο νεαρός Κρητικός Γιωργάκης βρίσκειται ανάμεσα σ'ε δυό έπιρροές: 'Από τ'η μιá, η παραδοσιακή γυναικεία της Κρήτης με τήν άπέραντη στοργή, τις ρίζες στόν τόπο της και τ'η βαθύτερη φιλοσοφία τού χριστιανισμού, όπως τόν αισθάνεται ο έλληνοκύριος λαός. 'Από τήν άλλη, ο άρνητής Λοΐζος, στοχαστής δυτικού τύπου, που έχει ξεπεράσει κάθε πίστη και μόνο τήν τήχνη παραδέχεται ως μέσον για τήν υπερίσχυση τού χάους. Πολλοί διέκριναν πίσω από τ'ό πρόσωπο αυτό στοιχία τού Νίκου Καζαντζάκη, που υπήρξε για ένα διάστημα δάσκαλος, αλλά ποτέ οδηγός, για τόν νεαρό Πρεβελάκη.

'Η τριλογία άποτελείται από τ'α μυθιστορήματα 'Ο ήλιος τού θανάτου, 'Η κεφαλή της Μέδουσας και 'Ο άρτος τών άγγέλων. 'Η απολιθωτική, άπάνθρωπη «κεφαλή» είναι τ'ό πνεύμα της άρνησης και τού ξεπεράσματος τών αξιών, που τ'ό εκπροσωπεί ο Λοΐζος. Τ'ό πρόσωπο αυτό πεθαίνει στο μυθιστόρημα, αλλά και ο νεαρός Κρητικός που προσωποποιεί τ'ό συγγραφέα δοκιμάζεται καθώς βλέπει ότι από τήν έντ'ος του ιδανική εικόνα τού τόπου του μικρ'ό μόνο μέρος άντιστοιχεί στην πραγματικότητα. Αύτ'ος όμως είναι που θά ένώσει τις δυό αντίθετες δυνάμεις, της πίστης και της άμφισβήτησης, και θά τις γονιμοποιήσει. 'Υπάρχουν και στην τριλογία αυτή, ιδιαίτερα στην Κεφαλή της Μέδουσας, κυρίως στους διαλόγους Γιωργάκη Λοΐζου, καίριες γνώμες για τήν κρίση τού άστικού κόσμου, τήν έπανάσταση, και τ'ό ρόλο που μπορεί (ή δέν μπορεί) νά παίξει η λογοτεχνία ανάμεσα τους.

Στ'ήν τρίτη, άτελείωτη ακόμη τριλογία, που έχει τόν τίτλο 'Εξη-

μίτες και 'Αποσυνάγωγοι, ο Πρεβελάκης εξετάζει το πρόβλημα του άπομονωμένου ανθρώπου, που βρίσκεται μέσα σ' ένα περιβάλλον άσχετο ή και έχθρικό, σέ μιὰ εποχή χωρίς ιδανικά. Στο μυθιστόρημα 'Ο άγγελος στο πηγάδι τὸ θέμα είναι ἡ τρωφερότητα που νιώθει ἕνας χαρακτηριστικός τύπος νεαροῦ Κρητικῶ μοναχοῦ, ὁ Λουκάς, γιὰ κάποιο νεογέννητο ἀλογάκι, που τὸ τρέφει καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸ σώσει ἀπὸ τὴ βάνανση συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων, χωρίς τελικά νὰ τὸ κατορθώσει.

Στοῦς 'Αποσυνάγωγους ἀνήκει καὶ 'Η ἀντίτροφη μέτρηση, που μᾶς μεταφέρει σ' ἕνα διαφορετικὸ κλίμα, στὰ 1967. Είναι ἀπὸ τὰ λίγα ἔργα τῆς σύγχρονης λογοτεχνίας μας που ζωντανεύουν τὴν καθλιπτικὴ καὶ παράξενη ἀτιμωφαιρα τῶν ἡμερῶν τῆς ἐγκαθίδρυσης τῆς δικτατορίας. 'Ο ἥρωας τοῦ μυθιστορήματος, ὁ καθηγητῆς 'Αλέξανδρος Κρητικός, δεσμεύεται ἀπέναντι τῶν φοιτητῶν μὲ μιὰ δήλωση που κάνει κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ τελευταίου μαθήματός του: ἂν μέσα σ' ἕνα χρόνο δὲν ἔχουν ἀποκατασταθεῖ οἱ δημοκρατικοὶ θεσμοί, θὰ θέσει τέρμα στὴ ζωὴ του. Μὲ παρέμβαση τῶν κρατούντων, ὁ καθηγητῆς ἐξαναγκάζεται ἀμέσως νὰ ἐγκαταλείψει τὴν πανεπιστημιακὴ θέση του καὶ ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὴ συμβιβασμένη καὶ τρομοκρατημένη «Σύγκλητο» τῶν καθηγητῶν, που τοῦ φαίνεται, στὴν τελευταία συνεδρίαση, περισσότερο ταπεινὴ καὶ ἀπὸ τὸν παρόντα σ' αὐτὴν κυβερνητικὸ ἐπίτροπο. 'Η ἀντίτροφη μέτρηση ἔχει ἀρχίσει. 'Ενα χρόνο ἀργότερα ὁ καθηγητῆς ἐκτελεῖ τὴν ἀπόφασή του καὶ αὐτοκτονεῖ, ὄχι ὅμως γιὰ τὸ λόγο που ἔχε προβάλει, ἀλλὰ γιὰ μιὰ ἀσχετὴ περιπέτεια, στὴν ὁποία τὸν παγίδεψε ἡ ζωὴ καὶ ὁ παραλογισμὸς τῆς ἐποχῆς μας. 'Η θυσία του περνᾷ ἀπαρατήρητη. 'Η αὐθόρμητη πράξη διαμαρτυρίας δὲν γίνεται ἀπὸ τὸν διανοούμενο, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἀπλό νεαρὸ φοιτητὴ που αὐτοσυρπολεῖται σέ μιὰ πλατεία τῆς 'Αθήνας.

'Υπάρχει ἐδῶ μιὰ δίκαιη κρίση γιὰ τὴ διανόηση, κρίση που προέρχεται ἀπὸ ἕνα κορυφαῖο ἐκπαιδευτὴ τῆς. 'Η λυτρωση ἔρχεται ἀπὸ τὰ νιάτα. Καὶ θὰ γράψει ἀργότερα ὁ Πρεβελάκης γιὰ τὶς ἐπικεῖς μέρες τοῦ Πολυτεχνείου: «'Η περιφρόνηση τοῦ κινδύνου ἀπὸ μερικὰ παιδιὰ ἀλάφρωνε ὀλόκληρη τὴ χώρα ἀπὸ ἕνα συναίσθημα ἐνοχῆς».

'Αλλὰ καὶ στὴν ποιήσή μας ἡ θέση τοῦ Πρεβελάκη είναι μεγάλη. 'Η συλλογὴ τοῦ 'Η γυμνὴ ποίηση, που ἐκκλωφόρησε στὸ τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ 30, καὶ 'Η πιὸ γυμνὴ ποίηση, που ἀκολούθησε λίγο ἀργότερα, συνέβαλαν στὴν ἀπελευθέρωση καὶ ἀνανέωση τῆς ποιητικῆς ἔκφρασης στὴ χώρα μας διπλα στὴν ποίηση τοῦ Σεφέρη, τοῦ 'Ελύτη, τοῦ Ρίτσου.

'Ιδιαίτερα τιμᾷ τὸν Πρεβελάκη τὸ ὅτι, στὸν τομέα τῆς ποίησης ἀλλὰ καὶ τῆς πεζογραφίας του, ἀντιστάθηκε στὸν πειρασμὸ νὰ ἀκολουθήσει τοὺς συρμούς τῆς ἐποχῆς, καὶ δὲν κατέβαλε τὸ φόρο στὴ μόδα. 'Ο Πρεβελάκης, ὅπως ὁ ἴδιος μᾶς λέει, ἔμεινε πιστὸς στὸν «ἄξονα τῆς κοινῆς ἐμπειρίας». Στὶς μέρες μας χρειάζεται τὸλμη γιὰ νὰ διακηρύξει κανεὶς αὐτὴ τὴν ἀρχή. «'Ο ποιητῆς ὑπερνικᾷ τὴν κοινοτοπία, γράφει ὁ Πρεβελάκης στὴ θαιμάσια Λογοδοσία του, ὄχι μὲ ἕνα ἄκριτο ἐκσυγχρονισμὸ, ἀλλὰ μὲ τὸ βάθος τοῦ συναισθήματος καὶ τὸ ὄψος τοῦ στοχασμοῦ, χωρίς νὰ ξεγυῖνε τὴν τεχνικὴ, που παραμελεῖται κι αὐτὴ στὰ χρόνια μας.» Μὲ τὴ Γυμνὴ ποίηση ὁ Πρεβελάκης ξεπέρασε ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη τὴν παραδοσιακὴ τεχνικὴ τοῦ στίχου καὶ τῆς ρίμας, ἐπέστρεψε ὅμως σ' αὐτὰ μὲ τὰ σφιχτοδεμένα ὁμοιοκατάληκτα ὁστιχα τοῦ Νέου 'Ερωτόκριτου, που ἔμνου ἢ φυλακισμένη 'Ελευθερία.

Στὸ ἔργο αὐτὸ, που τυπώθηκε σὲ παράνομη ἔκδοση στὰ τελευταία χρόνια τῆς Δικτατορίας, ξεαφρόσκουμε ἀνανεωμένο τὸν σφιγγηλὸ κορυφαῖο λόγο καὶ μιὰ ἐκπληκτικὴ γλωσσικὴ ὀριμότητα. Συχνὰ ἀπαντοῦν στὸν Νέο 'Ερωτόκριτο στίχοι μεγάλου λυρισμοῦ, σαφὲς εἶναι ὅμως καὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἐξέγερσης, στὸ τέταρτο μέρος που ἔχει τὸν τίτλο «Τὸ κράτος τοῦ ζόφου». Στὸ ἐπόμενο μέρος, που τιτλοφορεῖται «Οἱ νύχτες τῶν βασάνων», ὑπάρχει καὶ ἕνας ρεθεμνιώτικος ὑπαινιγμὸς μὲ τοὺς «Τέσσερις μάρτυρες». 'Ενα ἄλλο κεφάλαιο εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν ἀνορθόγραφη ἐπιγραφή «Λευτεργητῆ» που ἕνας λαϊκὸς ἀγωνιστῆς ἔχε χαραῖξει στὸν τοῖχο τῆς φυλακῆς του.

Μεγάλης σημασίας εἶναι καὶ τὸ θεατρικὸ ἔργο τοῦ Πρεβελάκη. Πρόκειται γιὰ ἕνα θέατρο ἰδεῶν καὶ προβληματισμοῦ. 'Όπως τὰ μυθι-

στορήματα, έτσι και τὰ θεατρικά έργα τοῦ Πρεβελάκη αποτελοῦν μιὰ τριλογία πού ἔχει τὸν τίτλο *Ἡ ἀρρώστια τοῦ αἰώνα*. Ὁ τίτλος ὑπαινίσσεται τὴν τρομακτικὴ πολιτικο-κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ κρίση τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ καὶ γενικότερα τῆς εποχῆς μας. Ὁ συγγραφέας μελετᾷ τὴ θέση τοῦ ἀτόμου ἀπέναντι στὴν κρίση αὐτή. Τὰ δράματα τῆς τριλογίας εἶναι: *Τὸ ἱερό σφάγιο*, *Ὁ Λάζαρος*, καὶ *Τὰ χέρια τοῦ ζωντανοῦ θεοῦ*. Στὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτά, μέσα ἀπὸ θαυμαστὲς εἰκόνας τῆς ἀναγεννησιακῆς Ἰταλίας, ὁ Πρεβελάκης ἐπεξεργάζεται καὶ πάλι τὸ θέμα ἐνὸς παλαιότερου ἀφηγήματός του μὲ τὸν τίτλο *Ὁ Θάνατος τοῦ Μένικου*. Ὁ ἡγεμόνας τῆς Φλωρεντίας Τζουλιάνο Μένικος, στὰ 1478, βρίσκει τὸ θάνατο ὡς μόνη λύση στὸ μεταφυσικὸ κενὸ τῆς εποχῆς καὶ τῆς ἴδιας τῆς δικῆς του ἀπιστίας, πού κάνει ἄσκοπο τὸ ἀξίωμα του.

Ἐξίσου ἀπαισιδόξη εἶναι καὶ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ θέματος τοῦ Λαζάρου, πού μετὰ τὴν ἀνάστασή του, γνώστης πιά τοῦ μυστικοῦ τῆς ζωῆς, ἀρνιέται νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ νὰ ἐγκατασταθεῖ μιὰ νέα Ἐξουσία, καὶ τελικὰ σκοτώνεται ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, γιατί ἡ ὑπαρξή του ἀντιβαίνει στὸ Σύστημα καὶ στὴν Τάξη. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ παρακάτω λόγια τοῦ Λαζάρου, πού θὰ μπορούσαν νὰ χρησιμεύουν σὰν ταιριαστὸ ἐπιγράμμα στῆ σημερινὴ πραγματικότητα τοῦ κόσμου μας: «Ἀπελπισμένη ἀνθρωπότητα λατρεῖ τὸν Πρίαπο καὶ τὸ Μαμμονά μὲς στὴς Ἀγορὲς καὶ τὰ Πορνεῖα. Ἀφιονισμένα πλήθη σπαταλοῦν τὴν πρόσκαιρη ζωὴ τους σὲ ἔργα μάταια ἢ ἀπάνθρωπα».

Στὰ *Χέρια τοῦ ζωντανοῦ θεοῦ* ἡ ὑπόθεση εἶναι ρωσικὴ, ἐμπνευσμένη ἀπὸ μιὰ ἀφήγηση τοῦ Στέρετς Ζωσιμᾶ στὸ μυθιστόρημα *Ἄδελφοι Καρμαζώφ* τοῦ Δοστογιέφσκι. Ὁ Πρεβελάκης εἰσάγει τολμηρὲς ἀλλαγὲς στὴν πλοκὴ τοῦ ἔργου. «Ἐνας ἀξιώματικός, στὴν προεπαναστατικὴ Ρωσία, ὀδηγεῖται ὄχι σὲ ἕνα ἀλλὰ σὲ δύο διαδοχικοὺς φόνους. Κανεὶς δὲν τὸν ὑποπτεύεται καὶ κανεὶς δὲν τὸν καταδιώκει, ὥσπου ὁ ἴδιος νιώθει τὴν ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσει τὰ ἐγκλήματά του, πᾶνω στὴν πύλινη λαμπρὴ στιγμὴ τῆς σταδιοδρομίας του. Ἀντίθετα πρὸς τὴ λύση πού δίδει ὁ Δοστογιέφσκι στὴ διήγηση τοῦ Ζωσιμᾶ, στὸ ἔργο τοῦ Πρεβελάκη ὁ φονιάς δὲν θὰ ἀποφύγει τὴ δικαιοσύνη.

Δυὸ ἄλλα θεατρικὰ ἔργα, *Τὸ ἠφαίστειο* καὶ *Τὸ χέρι τοῦ σκοτωμένου*, ξαναγυρίζουν στὸν προσφιλεῖ κόσμο τοῦ συγγραφέα, τὴν Κρή-

τη. «Τὸ ἠφαίστειο» εἶναι τὸ Ἀρκάδι, πού μὲ τὴν ἡρωικὴ ἀνατίναξή του δείχνει τὸ μόνον τρόπο ἀντίστασης στὴ βία, ὅταν οἱ δυνάμεις εἶναι ἄνισες. «Ὅποιοι βρεθοῦν μπλοκαρισμένοι, θὰ ξέφουρουν πιά τί ἔχουνε νὰ κάμουν» λέει ἡ φωνὴ τῶν πολιορκημένων. «Τὸ Ἀρκάδι τοὺς ἔδειξε τὴ στράτα.»

Στὸ *Χέρι τοῦ σκοτωμένου*, δράμα βασιτισμένο στὸ ὁμώνυμο κεφάλαιο τοῦ «Κρητικῶν», ἀλλὰ μὲ μεταφορὰ τῆς δράσης σὲ μιὰ χρονικὰ ἀόριστη περίοδο, κάποια Κρητικὰ χῆρα ἐρωτεύεται τὸ φονιά τοῦ ἀντρα τῆς. Ἰσχυρότερος ὅμως ἀπὸ τὴν ἑλξὴ αὐτῆ εἶναι μέσα στὴν ψυχὴ τῆς γυναίκας ὁ πατροπαράδοτος νόμος γιὰ τιμωρία τοῦ φονιά. Σκοτώνει ἡ ἴδια τὸν ἀγαπημένο της, ἀλλὰ στὴ βαθύτερη πραγματικότητά τιμωρὸς εἶναι ὁ σκοτωμένος. Δυνατὲς σκηνές, ἀντάξιες ἐνὸς Λόρκα, βρίσκονται καὶ στὸ δράμα αὐτό, πού δίδει τὸ πάθος γιὰ ἐκδίκηση σὰν πανίσχυρο τρόπο ζωῆς πού παρασύρει στὴ δὴν του τὰ ἄτομα.

Ἄλλο θεατρικὸ ἔργο τοῦ Πρεβελάκη εἶναι ἡ κωμωδία *Μουσαφίραῖοι* στὸ *Στεπαισιόκοβο*, διασκευὴ ἀπὸ ἕνα διήγημα τοῦ Δοστογιέφσκι, μὲ μιὰ ἔξοχη εἰσαγωγή γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου Ρώσου συγγραφέα.

Τὰ *Δύο κρητικὰ δράματα* (*Ἡ δεύτερη ἐντολὴ* καὶ *Τὸ τρελὸ αἷμα*) στρέφονται γύρω ἀπὸ τὸ ἠθικὸ πρόβλημα τῆς συζυγικῆς πίστεως καὶ τῆς παράβασῆς τῆς.

Πολύμορφη προσωπικότητα ὁ Παντελῆς Πρεβελάκης, «*homo universalis*» ὅπως ὁ ἄνθρωπος τῆς Ἀναγέννησης, δίκαια χαρακτηριστρίστηκε ὡς «ὁ βαθύτατα καλλιεργημένος ἄνθρωπος τῆς εποχῆς του». Παρακολούθησε μαθήματα Νομικῆς καὶ Φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, σπουδᾶσε Ἱστορίαν καὶ Φιλολογίαν στὸν Focillon στὸ «Ἰνστιτοῦτο Τέχνης καὶ Ἀρχαιολογίας» στὸ Παρίσι, καὶ ἔγινε διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης μὲ τὸ ἔργο του γιὰ τὸν Δομήνικο Θεοτοκόπουλο. Ὑπῆρξε ἐπίσης Διευθυντὴς Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Ἰνστιτούτου Παιδείας, καὶ ἐπὶ τριάντα πέντε χρόνια καθηγητῆς τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης στὴν Ἀνωτάτη Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν στὴν Ἀθήνα. Τὰ σχετικὰ δημοσιεύματά του, Ὁ Γκρέκο στὴ

Ρώμη, Θεοτοκόπουλος—Τὰ βιογραφικά, Γενική εισαγωγή στην 'Ιστορία της Τέχνης, 'Η 'Ιταλική' Αναγέννηση και η ζωγραφική της, 'Η Τέχνη κατά τον τελευταίο αιώνα, Αρχαία θέματα στην 'Ιταλική ζωγραφική της' Αναγέννησης, Προσωπογραφίες αγωνιστών του 21, κ.ά., είναι δείγματα πλήρους κατοχής τών θεμάτων, σωστής επιστημονικής κρίσης και μεγάλης ευαισθησίας. "Όπως αναγνωρίζουν οί ειδικοί, ο Πρεβελάκης «έθεσε τις βάσεις για την ανάπτυξη της τότε 'Ιστορία της Τέχνης στον τόπο μας». Στην έρμηνεία τών έργων της τέχνης απέφυγε τὰ άφηρημένα σχήματα και υποστήριξε πάντα ότι η τέχνη πρέπει να έρμηνεύεται κυρίως βάσει τών νόμων της.

'Ο Πρεβελάκης είναι από τους έλάχιστους Ισπανομαθείς "Ελληνας, βαθύς γνώστης της Ισπανικής λογοτεχνίας και μεταφραστής θεατρικών έργων του Calderón και άλλων 'Ισπανών, 'Ιταλών και Γάλλων συγγραφέων. "Όπως γράφει ο ίδιος, οδηγήθηκε προς τὸ αναγεννησιακό θέατρο μέσω του Κρητικού θεάτρου και τών έργων του συμπατριώτη του Γεωργίου Χορτάστη. Μετέφρασε επίσης από τὰ αρχαία ελληνικά τὴ Μήδεια και τὴς Βάκχες του Εὐριπίδη.

'Η συμβολή του στον τομέα της νεοελληνικής φιλολογίας είναι καθοριστική. Στον Πρεβελάκη χρωστούμε τὸ πολύτιμο βιβλίο 'Ο ποιητής και τὸ ποίημα της 'Οδύσσειας, πὸ ἀποτελεῖ τὴν πιὸ βασική ἀνάλυση του έργου του Καζαντζάκη, και μιὰν ἔγκυρη Χρονογραφία του βίου του. Στὸν ἴδιο φείλουμε τὴν ἔκδοση τῶν Τετραμοσίων γραμμάτων του Καζαντζάκη στὸν Πρεβελάκη, ὅπου μεταξὺ πολλῶν άλλων δίδεται και ἡ μοναδική περίληψη της δεύτερης ἐποποιίας Διγενής 'Ακρίτας πὸ ἐσχεδιάζε ο Καζαντζάκης.

Τὸ ὀγκώδες βιβλίο του Πρεβελάκη γιὰ τὸν Ρίτσο δὲν είναι μόνον βασική συμβολή στην κατανόηση του έργου ἐνὸς ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ζῶντες ποιητές μας, ἀλλὰ και ἀνεξάντλητο ταμεῖο γνώσεων και εὐστόχων κρίσεων γιὰ πλεῖστα θέματα της νεοελληνικής και της παγκόσμιας λογοτεχνίας.

'Ο Πρεβελάκης μᾶς ἔδωσε επίσης φιλολογικές διαλέξεις γιὰ τὸν 'Αλαφροσκιωτο του Σικελιανού, γιὰ τὸ 'Αγιορείτικο ἡμερολόγιο του ίδιου και γιὰ ποικίλα ἄλλα θέματα. Οἱ ὀμιλίες αὐτές είναι πάντα περιεκτικές, οὐσιώδεις και γλαφυρές. 'Ο λόγος τους θὰ ἔπρεπε να γίνει ὑπόδειγμα γιὰ τὸ σημερινὸ γλωσσικὸ μας πρόβλημα. Μόνον

ἐστὶ θὰ μπορούσαν ἴσως να ὀδηγηθοῦν σ' ἓνα σωστὸ δρόμο οἱ ρευστές, ἔρασιτεχνικές, πρόχειρες και ἀκαλαίσθητες λύσεις πὸν δίδουν στὰ σχετικά ἐπὶ μέρους ζητήματα ἡ Τηλεόραση, τὸ Ραδιόφωνο, οἱ ἔφημερίδες και οἱ σχολικές γραμματικές.

Τιμημένος ο Πρεβελάκης με τὸ διεθνὲς Βραβεῖο Herder στὰ 1974 και με τὸ 'Αριστεῖο Γραμμάτων της 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν, μέλος τακτικὸ της ἴδιας ἀπὸ τὸ 1977, ἐπίτιμος διδάκτωρ του Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν, ἔχει ἐπιβληθεῖ ἀπὸ καιρὸ και διεθνῶς με σειρά μεταφράσεων του λογοτεχνικοῦ έργου του στὰ γαλλικά, ἀγγλικά, γερμανικά, ἰταλικά, ἰσπανικά και σ' ὄλες τὶς ἄλλες (χωρὶς ἐξαίρεση) εὐρωπαϊκὲς γλώσσες. Κορυφαῖοι μελετητές και συγγραφεῖς ὅπως ο Karl Kerényi, ο Jacques de Lacretelle, ο André Chamson, ο Henry Miller κ.ά. ἔχουν ἀσχοληθεῖ με τὸ ἔργο του Πρεβελάκη. 'Ετσι δὲν ἐπαληθεύθηκε ἡ ἀπαισιόδοξη πρόβλεψη του Γιάννη Χατζίνη, κατὰ τὸν ὅποιο τὸ ἔργο αὐτὸ ἐνδιέφερε κυρίως τοὺς 'Ελληνες και δὲν θὰ μπορούσε να γίνει κατανοητὸ ἔξω ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα. Μὲ τὸν Πρεβελάκη ἀσχολήθηκαν και ἀσχολοῦνται πολλοὶ ἔρευνητές σὲ ἔλληνικά και ξένα πανεπιστήμια, στὴν 'Αθήνα, στὴ Θεσσαλονίκη, στὸ Ρέθυμνο, στὴ Σοφρόνη, στὴν 'Οξφόρδη, στὸ Cambridge, στὸ MacGill, στὸ Toronto, στὴ Minneapolis.

Σήμερα πὸ ἡ εἰσβολὴ του μαζικοῦ τουρισμοῦ, του ξένου τρόπου ζωής, της ξένης γλώσσας, της ξένης μουσικῆς, και της ἀπρόσωπης τεχνολογίας (πὸ ἀντι να ἐλέγχεται ἐλέγχει και δημιουργεῖ μορφές ζωῆς και τύπους ἀνθρώπων), σήμερα πὸ ὅλα αὐτὰ ἀπειλοῦν, σὲ πρωτοφανή ἔκταση και ἔνταση, τὴ νεοελληνική κοινωνία με πλήρη ἀλλοτρίωση και ἐκβαρβάρωση, ἔργα ὅπως του Πρεβελάκη με τὸ στερὸ πνευματικὸ τους ὑπόβαθρο θὰ μᾶς βοηθοῦν πάντα να ξαναβρίσκουμε τὴν ἀληθινὴ φυσιογνωμία μας και τὸν βαθύτερο ἑαυτὸ μας.